

Mustafa MİYNAT*

Küreselleşmeden Yerelleşmeye: 'Yeni Leviathanizm'

Leviathan devlet, ilk olarak Brennan ve Buchanan tarafından devletin her şeyi kontrol ederek ekonomik anlamda büyümesini tanımlamak için kullanılmıştır. Küreselleşme öncesi devletin büyüklüğü sorununu tanımlamada kullanılan ünlü "Leviathan Hipotezi" küreselleşmenin getirdiği sorunlarla yeniden değerlendirilmesi söz konusu olan bir kavram haline gelmiştir. Ekonomik küreselleşmeyle devletin küçültülmesi Leviathan devletten liberal devlete bir yönelişi öngörmüştür. Ekonomik anlamda küçük ve etkin bir devlet öngörüsü 1980 sonrası yapılan reformların temelini oluşturmaktadır. Devletin ekonomik etki alanı itibariyle büyüme-

si etkinliğini azaltan önemli bir faktör olarak görülmektedir. Kamu harcamalarının azaltılması yani devletin ekonomik etki alanının daraltılması kamu hizmetlerinin yerinden sunumu yani mali yerelleşmeyle mümkün olacağı öngörülmüştür. Çoğunlukla, küreselleşme sürecinde mali yerelleşmeyle kamu harcamalarının artışının sınırlanacağı fikri çok sık olarak gündeme getirilmiştir.

Ancak geçen süre içinde bu alanda yapılan reformlar yerelleşmeyle kamu harcamalarında etkinliğin sağlanması arasında sürekli bir pozitif ilişkinin var olduğunu ortaya koymamıştır. Aksine mali yerelleşmeyle birlikte kamu harcamaları alanında yeni tür etkinsizlik ve verimsizler

ortaya çıkmıştır. "Yeni Leviathanizm" olarak adlandırılacak bu durum mali yerelleşmeyle kamusal etkinliğin sağlanamadığı gibi etkinsizlik kaynağının merkezden yerele kaymasına neden olduğuna dair güçlü kanıtlar ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yerelleşmeyle birlikte potansiyel kamu açıklarının kapanması söz konusu olamayacağı gibi yeni açıkların da ortaya çıkması mümkün olmaktadır.

Bunun yanında küreselleşmeyle mali yerelleşme düzeyinin artması yerel birimlerin küresel yeni gelir kaynaklarına ulaşmasını da beraberinde getirebilmektedir. Uluslararası ticari ve finansal akımların serbest bırakılması yerel birimlere mali açıklarını alternatif finansman kaynaklarından temin etme imkanı vermektedir. Enflasyonist olmayan ve mali disiplini bozmayacak kaynaklar küresel unsurlardan yerel birimler tarafından temin edilebilmektedir. Ancak yerel birimler arasında yaşanan harcama rekabeti ve vergilemedeki kısıtlar nedeniyle büyük mali açıkların yaşanması söz konusu olabilmektedir. Küreselleşmenin getirdiği vergi rekabeti vergi gelirlerini artıramama sorununa neden olurken, kamu harcamaları için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Özellikle makro ekonomik şoklarla mücadele ve uygulanmakta olan istikrar politikaları nedeniyle yerel düzeyde yeterli başarı sağlanamamaktadır. Ekonomik konulardaki çok başlılık, birden fazla yetkili harcamacı birimin olması mali disiplinin sağlanmasını büyük ölçüde engellemektedir.

Küreselleşme ülkelerin vergileme alanında önemli kısıtları da beraberinde getirmektedir. Küreselleşen bir dünyada artan vergi rekabeti kamunun gelir artırma kapasitesini önemli ölçüde sınırlandırmaktadır. Vergileme alanındaki kısıtlar hem küreselleşme hem de artan yerelleşme talepleri kamu vergi politikalarının büyük baskı altında olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla

* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, İİBF

kamu maliyesi alanında kamunun en önemli kısıtlarından birisi vergileme alanında yaşanmaktadır. Küreselleşme ve teknolojik gelişmeyle artan uluslararası entegrasyon devletin hem vergi toplayabilirliğini hem de vergi yükü dağılımını önemli ölçüde etkilemektedir. Bunun sonucu olarak, 30 yılı aşkın süredir OECD ülkelerinde vergi yükleri önemli ölçüde artış göstermiştir. 1965 yılında bu ülkelerde ortalama vergi yükü %26 iken bu oran 1997 yılında %37'ye yükselmiştir. Diğer taraftan vergi tabanı gelir ve servet vergilerinden harcama vergilerine doğru değişim göstermiştir. Dolayısıyla 1970'lerden bu yana kamunun mali etkinliği açısından savunulan daha küçük bir kamu argümanı, 1990'lardan itibaren yaşanan hızlı küreselleşme dalgası ile tartışılır hale gelmiştir. Daha etkin ve küçük bir kamu sektörü bu süre içinde gerçekleşmemiş, aksine kamu harcamalarında önemli artışlar meydana gelmiştir. 29 ülkede kamu harcamalarının GSYİH'ya oranı 1978'de yaklaşık %39'dan 1995 yılında %45'in üzerinde çıkmıştır. Bu artış trendi 1990'lı yıllarda daha hızlı olmuştur. Kamu harcamaları aynı kalsa bile küreselleşmeyle birlikte bireylerin, firmaların ve servetlerin çok daha mobil olması devletin vergilemede Leviathan Tekeli'ni tahrip edici bir durumu ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan demokratik ortamda kamu harcamalarında yerleşme insanların tercihlerinin karşılanmasında yerel yönetimler üzerinde mali baskının artması-

na neden olmaktadır. Artan harcama baskısı ve vergilemede yaşanan kısıtlar kamusal etkinsizlik sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Aynı şekilde merkezi ve yerel yönetimler arasında harcama ve vergilemede yaşanan uyum sorunu bir başka gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, küreselleşme ile artan yerelleşme talepleri Leviathan söyleminin eksikliğini göstermek bakımından önemlidir. Bu anlamda mali yerelleşmenin kamusal etkinlik anlamında bir iyileşme getirmediği aksine kamunun büyüklüğü sorununun merkezden yerele kaydığı bir gerçektir. Söz konusu büyüklük vergilemenin merkezi konumunun devam etmesi nedeniyle sadece kamu harcamaları artışıyla olmuştur. Vergileme alanında küreselleşmenin getirdiği kısıtlar nedeniyle kamu açıkları artmış ve özellikle yerel kaynaklı kamu borçlanmasında önemli artışlar ortaya çıkmıştır. Bu döneme ilişkin olarak kamu harcamaları yerelleşirken, harcamaların finansmanı yine merkezi idare tarafından vergi gelirleri veya borçlanma ile finanse edilir hale gelmiştir. Dolayısıyla şehirleşmenin artmasıyla daha fazla yerel kamu hizmeti talebi yerel mali açıkların artması veya kamunun büyüklüğünün yerele kayması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum devletin etkinsizliğinin, dolayısıyla Leviathan devlet anlayışının yerleşerek devamına neden olmaktadır. ■

